Convenant gedragsregels Jacobskruiskruid Groningen

Partijen
Stichting Het Groninger Landschap
Staatsbosbeheer
Vereniging natuurmonumenten
Rijkswaterstaat, dienstkring Groningen
Land- en Tuinbouworganisatie Noord (provincie Groningen)
Waterschap Hunze en Aa's
Waterschap Noorderzijlvest
Gemeenten in de provincie Groningen
Provincie Groningen

Gezien het gevaar dat Jacobskruiskruid kan opleveren voor de diergezondheid spreken de partijen af dat zij een aantal hieronder nader gespecificeerde gedragsregels in acht zullen nemen om het risico van vergiftiging van landbouwhuisdieren door Jacobskruiskruid te beperken.

Aanleiding
De afgelopen jaren heeft de problematiek rond Jacobskruiskruid geregeld de kop opgestoken. Door de landbouw wordt gewezen op de giftigheid van deze plant voor rundvee en paarden en de toename ervan in o.a. wegbermen en sommige natuurterreinen. Ook in diverse vakbladen en op internet wordt de giftigheid van Jacobskruiskruid onder de aandacht gebracht.
De provincie onderkent het probleem en heeft het initiatief genomen om na te gaan of met betrokken partijen afspraken kunnen worden gemaakt om schade als gevolg van vergiftiging door Jacobskruiskruid te voorkomen.

Probleemverkenning
Door een natuurgericht beheer van wegbermen en de inrichting en het beheer van nieuwe natuurgebieden is Jacobskruiskruid de afgelopen jaren toegenomen. Door verschraling van de bodem en een extensief beheer neemt de soortenrijkdom toe. Deze toename van de soortenrijkdom wordt bewust nagestreefd en is één van de doelstellingen van het natuurbeleid. Ook Jacobskruiskruid profiteert hiervan. Met name in een aantal wegbermen op zandgrond heeft deze soort zich aanzienlijk uitgebreid.
Jacobskruiskruid vormt een belangrijke voedselplant voor een groot aantal insectensoorten. Bekend is het voorbeeld van de Sint Jacobsvlinder. Voor deze vlinder fungeert Jacobskruiskruid als waardplant.Vaak zijn de geel-zwarte rupsen van deze vlinder massaal op de bladeren aan te treffen.

De toename van Jacobskruiskruid is niet zonder gevaar. Jacobskruiskruid bevat giftige stoffen, die dodelijk kunnen zijn voor paarden, koeien, varkens, schapen en geiten. De giftige stoffen hopen zich op in de lever van deze dieren. Als een bepaalde hoeveelheid is bereikt sterven de dieren. Zolang de plant in verse toestand in een terrein voorkomt wordt deze door grazend vee niet gegeten. In de nazomer en herfst als de vegetatie afsterft of verdroogt èn er onvoldoende aanbod is van andere voedselplanten dan komt het voor dat Jacobskruiskruid door grazend vee wel wordt gegeten. Ook als de plant voorkomt in hooi of kuilvoer vormt deze een bedreiging voor de diergezondheid.

Jacobskruiskruid is wat betreft zijn groeiplaats gebonden aan lichte, zavelige kleigrond of zandgrond. De plant groeit het best bij een lage bemestingsgraad (minder dan 25 kg stikstof per ha/jaar). Dat betekent dat de soort zich niet snel zal vestigen op agrarisch gronden die worden beheerd volgens de gangbare agrarische productiemethoden. Wel bestaat de kans dat de soort zich kan vestigen op relatief extensief gebruikte landbouwgronden (bijvoorbeeld paardenweiden) of particulier beheerde natuurterreinen, waarop beweiding plaats vindt.

Beschrijving Jacobskruiskruid
Jacobskruiskruid (Senecio Jacobaea) is een geelbloeiende plant uit de composietenfamilie. De plant bloeit van eind juni tot in oktober en wordt tussen 30 en 90 cm hoog. Jacobskruidkruid is een tweejarige plant, dwz. dat de plant het eerste jaar wortelbladeren (een "rozet") vormt en pas het tweede jaar tot bloei komt en vervolgens afsterft. Vaak zijn de rozetbladeren meerdere jaren aanwezig voordat de plant tot bloei komt. De plant heeft een stevige stengel. De stengelkleur varieert van groen tot roodpaars. De stengelbladen zijn enkel tot dubbel veervormig gedeeld. Jacobskruiskruid is te verwarren met een aantal andere geelbloeiende composieten, zoals bijv. Boerenwormkruid, Klein streepzaad, Melkdistel en Havikskruid. Deze zijn echter niet giftig.

Situatie in Groningen

Jacobskruiskruid is in Groningen zeker geen algemene plantensoort, die overal voorkomt. De soort is de afgelopen jaren weliswaar toegenomen, maar in grote delen van de provincie ontbreekt de soort of komt zeer beperkt voor. In het noordelijk zeekleigebied en in het Zuidelijk Westerkwartier is Jacobskruiskruid een zeldzaam voorkomende plant. In schrale wegbermen op zand in het zuidoostelijk deel van Groningen komt Jacobskruiskruid geregeld voor, bijvoorbeeld in de berm van de A7 tussen Groningen en Winschoten. Ook in nieuw aangelegde drogere natuurgebieden op zandgrond (o.a in Westerwolde, het zuidelijk deel van Midden-Groningen, het Tripscompagniesterbos en op de drogere zandige delen van het Lauwersmeergebied) heeft de soort zich gevestigd. Ook in de provincie Groningen is Jacobskruiskruid de afgelopen jaren toegenomen als gevolg van een natuurgericht beheer van wegbermen en de ontwikkeling en het beheer van nieuwe natuurgebieden.

Gedragsregels

Feitelijk is de problematiek rond Jacobskruiskruid in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van beheerders en veehouders, die afspraken maken over het inscharen van vee in natuurterreinen of het oogsten van het gemaaide gewas als hooi of kuilvoer. Omdat de problematiek de afgelopen jaren in de zomerperiode geregeld bij de provincie is aangekaart en leidt tot veel discussie heeft de provincie, gezien haar aansturende rol in het natuurbeleid, het initiatief genomen tot een overleg tussen de betrokken partijen. Daarbij komt dat de provincie als wegbeheerder één van de betrokken partijen is en uit dien hoofde belang heeft bij een breed gedragen oplossing.

Vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid zijn de partijen een aantal gedragsregels overeengekomen om risicovolle situaties te voorkomen. Middels dit convenant spreken de partijen af te zullen handelen overeenkomstig deze gedragsregels/afspraken. Na ondertekening van het convenant zullen de partijen handelen overeenkomstig de gedragsregels, waardoor risicovolle situaties worden voorkomen. De partijen willen niet op voorhand een verordening op grond waarvan bestrijding verplicht zou kunnen worden. Dit leidt tot extra regels die in de praktijk moeilijk uitvoerbaar en handhaafbaar zijn.

Algemene afspraken met betrekking tot overlast als gevolg van Jacobskruiskruid

1. Partijen onderkennen dat Jacobskruiskruid een inheemse wilde plantensoort is, die kenmerkend is voor bepaalde droge, relatief schrale (voedselarme) graslanden en die een belangrijke voedselplant vormt voor een groot aantal insectensoorten. Vanwege de betekenis van Jacobskruiskruid voor het natuurbehoud is het niet de bedoeling dat de plantensoort in Groningen wordt uitgeroeid.
2. Partijen erkennen dat Jacobskruiskruid giftig is voor o.a. paarden, koeien, schapen en geiten. Met het oog hierop is het nodig de verspreiding van de soort nauwlettend te volgen en verdere verspreiding tegen te gaan in gebieden waar het risico op vergiftiging groot is of waar een hoog risico is dat de plant zich vestigt op gronden die worden gebruikt voor beweiding of waar veevoer wordt gewonnen.
3. Als algemeen uitgangspunt geldt dat overlast aan anderen als gevolg van het voorkomen van Jacobskruiskruid dient te worden voorkomen. De beheerders van terreinen waarop Jacobskruiskruid voorkomt houden zelf nauwlettend in de gaten dat aan anderen geen schade wordt berokkend.
4. Partijen zijn van mening dat grootschalige verspreiding van Jacobskruiskruid ongewenst kan zijn en daarom in bepaalde situaties dient te worden voorkomen. Dit mede in relatie tot problemen rond de afzet van maaisel uit natuurterreinen en bermen naar de landbouw.

Afspraken om te voorkomen dat Jacobskruiskruid in veevoer terecht komt met als gevolg dat vergiftiging van dieren optreedt.

5. Beheerders dragen er zorg voor dat hooi afkomstig uit terreinen met Jacobskruiskruid niet als veevoer zal worden gebruikt en niet als veevoer op de markt wordt gebracht.
6. In de situatie waarbij de natuurterreinbeheerder kiest voor jaarrond begrazing van natuurterreinen waarin Jacobskruiskruid voorkomt, en daarbij vee wil inscharen van een pachter, dient de natuurterreinbeheerder de pachter te wijzen op de risico's. Indien Jacobskruiskruid op beperkte delen van het terrein aanwezig is en er tevens voldoende ander voedsel beschikbaar is, is het risico op vergiftiging van vee gering. De natuurterreinbeheerder/pachter kunnen er voor kiezen het terrein te begrazen. Het is de verantwoordelijkheid van de natuurterreinbeheerder en/of de pachter of er risico wordt genomen. Er zijn in dit geval geen risico's voor derden.
7. In situaties waar beheerders afspraken hebben of willen maken met veehouders over het gebruik van terreinen ten behoeve van hooiwinning en/of beweiding dienen partijen zich er van op de hoogte te stellen of en zo ja in welke mate er in de terreinen Jacobskruiskruid voorkomt. Daarbij kunnen partijen er voor kiezen af te zien van het agrarisch gebruik dan wel overeenkomen dat Jacobskruiskruid wordt bestreden c.q. verwijderd.
8. Van veehouders wordt verwacht dat zij bij aankoop ruwvoer altijd alert zijn op de mogelijke aanwezigheid van Jacobskruiskruid en dat zij altijd navraag doen bij de beheerder. Zonodig zullen zij het ruwvoer laten onderzoeken door de gezondheidsdienst voor dieren.

Afspraken om de verspreiding van Jacobskruiskruid naar landbouwgronden tegen te gaan:

9. Bij inzaai van wegbermen, natuurterreinen e.d. met zaadmengsels mogen beheerders geen mengsels gebruiken met Jacobskruiskruid
10. In situaties waar verspreiding van Jacobskruiskruid vanuit terreinen naar aanliggende landbouwgronden of andere terreinen die bedoeld zijn om vee in te scharen (bijv. hobbyweiden, natuurterreinen) dreigt, spreken de partijen af dat de beheerder van gronden, waarop Jacobskruiskruid voorkomt, in dergelijke situaties zodanige maatregelen zal nemen dat verspreiding naar aangrenzende (landbouw) gronden wordt tegengegaan. Maatregelen zijn nodig als er een hoog risico aanwezig is van verspreiding naar aangrenzende landbouwgronden. Is het risico minder hoog dan is direct ingrijpen niet noodzakelijk, maar dient men wel alert te zijn. Bij de beoordeling van het risico van verspreiding van Jacobskruiskruid wordt uitgegaan van de onderstaande richtlijnen.

Risicovolle situaties:
Jacobskruiskruid is bloeiend aanwezig binnen een afstand van 100 meter vanaf landbouwgronden, waar vestiging van Jacobskruiskruid kan worden verwacht en die gebruikt worden voor beweiding door paarden of andere dieren, of waarvan het gewas als veevoer wordt geoogst.
→ Direct ingrijpen is gewenst. Beheerders nemen in hun beheersplannen effectieve maatregelen op die de verspreiding van Jacobskruiskruid voorkomen (zie kader Bestrijding Jacobskruiskruid/maatregelen om verspreiding tegen te gaan)

Weinig risicovolle situaties:
Jacobskruiskruid is aanwezig op een afstand van meer dan 100 meter vanaf landbouwgronden waar vestiging van Jacobskruiskruid kan worden verwacht en die gebruikt worden voor beweiding door paarden of andere dieren of waarvan het gewas als veevoer wordt geoogst.
→ geen directe actie nodig.

Bestrijding Jacobskruiskruid/maatregelen om verspreiding tegen te gaan
Afhankelijk van de mate van voorkomen en de oppervlakte waarop de soort voorkomt zijn verschillende bestrijdingsmethoden beschikbaar.
- vestiging op agrarische grond voorkomen door normaal (gangbaar) graslandgebruik (maaien en bemesten).
- verspreiding via zaad tegengaan door de plant voor de bloei te maaien
- In risicovolle situaties plant bestrijden door:
* plant handmatig uittrekken (beschermingsmaatregelen nemen/handschoenen dragen)
* plant machinaal uittrekken
* plant uitsteken
* pleksgewijze bestrijding met chemische bestrijdingsmiddelen

Evaluatiemoment
De partijen spreken af dat na 2 jaar de gedragsregels zullen worden geëvalueerd. Daarbij zal onder andere worden gekeken naar de volgende aspecten:
- hebben zich gedurende de periode vergiftigingsgevallen voorgedaan?
- hebben zich risicovolle situaties voorgedaan?
- zijn in risico situaties de gedragsregels adequaat toegepast?
- functioneren de gedragsregels overeenkomstig de verwachting?
- zijn de partijen tevreden over de werking van de gedragsregels?

Als er zich binnen deze periode van 2 jaar situaties/ontwikkelingen voordoen die aanpassing vereisen van de gedragsregels dan zal de provincie in overleg met betrokken partijen het initiatief nemen tot een aanpassing van het convenant.

Bij verschil van mening over de toepassing van de gedragsregels/afspraken erkennen de partijen de provincie als bemiddelaar. In dergelijke situaties zal de afdeling landelijk gebied in overleg met de afdeling EZ, cluster landbouw, advies uitbrengen. In dit advies zal worden nagegaan in hoeverre er sprake is van een risicovolle situatie en zo ja welke maatregelen door wie genomen dienen te worden. De partijen erkennen het advies van de provincie als een bindend advies.

Mochten de gedragsregels niet het gewenste effect hebben dan zal de provincie alsnog overwegen een verordening in te stellen op grond waarvan de bestrijding kan worden verplicht.

Duur van het convenant
Het convenant treedt in werking nadat betrokken partijen hun medewerking hebben toegezegd en het convenant hebben ondertekend. Ieder van de ondertekenaars kan zijn of haar deelname aan dit convenant beëindigen door een schriftelijke mededeling aan de andere deelnemers.

1 Daarbij wordt ervan uitgegaan dat jacobskruidkruid zich niet zal vestigen op akkergronden of graslanden die worden beheerd volgens de gangbare agrarische praktijk. Vestiging op relatief extensief gebruikte landbouwgronden (bijvoorbeeld paardenweiden, particulier beheerde natuurterreinen), kan in principe wel plaats vinden. Bij de aangegeven afstanden gaat het om de afstand tot landbouwgronden van een andere eigenaar.

Afspraak

In dit convenant spreken de partijen af te zullen handelen overeenkomstig de hiervoor aangegeven gedragsregels en afspraken.

Namens de gemeenten in de provincie Groningen,

gemeente Appingedam,

gemeente Bedum

gemeente Leek

gemeente Delfzijl

gemeente Groningen

gemeente Grootegast

gemeente Haren

gemeente Eemsmond

gemeente Hoogezand-Sappemeer

gemeente Loppersum

gemeente Marum

gemeente Menterwolde

gemeente Pekela

gemeente Reiderland

gemeente Scheemda

gemeente Slochteren

gemeente Stadskanaal

gemeente Ten Boer

gemeente De Marne

gemeente Veendam

gemeente Vlagtwedde

gemeente Winschoten

gemeente Winsum

gemeente Zuidhorn

Namens Stichting Het Groninger Landschap, Haren

Namens Staatsbosbeheer, Assen

Namens Vereniging natuurmonumenten, Assen

Namens Rijkswaterstaat, dienstkring Groningen, Haren

Namens de Land- en Tuinbouworganisatie Noord, Drachten

Namens Waterschap Hunze en Aa's, Veendam

Namens Waterschap Noorderzijlvest, Groningen

Namens de Provincie Groningen, Groningen

Aldus getekend te Groningen op 9 juni 2005